

RÖNESANS'I TARİHLEMEK YA DA TARİHİ DÖNEMLERE AYIRMAK

Fransız Annales ekolünün üçüncü kuşak güçlü temsilcilerinden Jacques Le Goff'un "Tarihi Dönemlere Ayırmak Şart Mı?" başlıklı kitabı Avrupa tarihinin önemli dönemlerinden biri olan Rönesans'ı ele alıyor. Bu konuda genel kültür hâline gelmiş bilgimiz bize, Rönesans'ın 15. yüzyılda başlayıp kendinden

Faruk Yashçimen

önceki Orta Çağ'dan kesin bir kopuşu temsil ettiğini ve günümüzün müreffeh Avrupa'sının oluşmasına zemin hazırlayan şartların işte bu dönemde ortaya çıktığını söylüyor. Le Goff ise aynı kanaatte değil.

Rönesans'ın tarihteki imtiyazlı konumundan biraz aşağı çekilmesinin gerektiği kanısında ama bunun tarihte bir dönemlendirme sorunundan kaynaklandığını görüp konuyu daha geniş bir çerçevede ele alıyor.

Le Goff, tarihi dönemlendirme hakkında düşünce ve araştırmalarının neticesini topladığı bu kitapla ne bir tez ne de bir sentez ortaya koyduğu iddiasında. Mamafih vardığı sonuç, doğrusu her ikisinden de biraz içeriyor. Peki, tarihçiler neden dönemlendirmeye ihtiyaç duyarlar? Dönemlendirme isteğinin özünde sadece tarihçinin değil, aslında insanın akıp giden zamanı anlama, hatta Le Goff'a göre, ona hâkim olma ihtiyacı yatar. Tarihçi için değişim ve süreklilik bu minvalde iki temel kriterdir. Geçmişte neyin, ne zaman ve nasıl olduğu; değişimin bir kopuş teşkil edecek kadar önemli mi, yoksa göz ardı edilebilecek kadar önemsiz mi olduğunu anlamak ister.

"Bir çağ ya da dönemin başlangıç ve bitişini neye göre belirlemeliyiz?" sorusu bu bakımdan dikkate değerdir. Le Goff; asır, çağ ya da devir kavramlarından ziyade, Yunancada çember çizen yol anlamına gelen dönem (period) kavramını tercih eder. Çünkü, ne sonu çift sıfır ile biten yüzer yıllık zaman dilimleri ne de Sezar Asrı veya Perikles Asrı gibi kesitler her zaman bir dönüm noktası teşkil edecektir.

Peki, Rönesans bu dönemlendirme sorunsalının neresinde duruyor? Le Goff, 14 ve 15. yüzyıllarda görülen bazı devinimlere işaret eder. Bilhassa 14. yüzyıl İtalyan şairi Petrarca ile -ki karanlıktan aydınlığa geçiş mecazını ilk kullananlardandır- 15. yüzyılın filozof ve ahlak yazarları, yeni değerleri

temsil ettiklerini düşünüyorlardı. Bunlar azizlerin ulvî insanî yönlerini vurgulayan "hümanist"lerdi. Ancak bu yaklaşım, âlemşümul değildi ve tüm Avrupa'yı kuşatan bir Rönesans bilincine işaret etmiyordu. Öyle ki 17. yüzyılın sonlarına kadar İngiltere, Fransa ve İtalya'da tarihçiler Rönesans değil feodaliteden bahsediyordu.

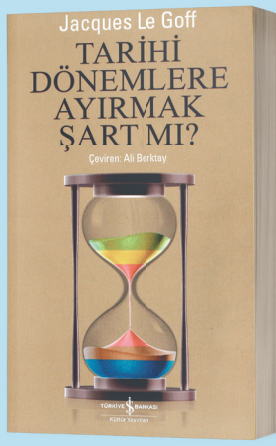
Tarihi dönemlendirmek aynı zamanda politik de bir edimdir. Bu dönemler, önemli ölçüde historiyoğrafi yani tarihçilerin kendi zaviyelerinden geçmişi nasıl algıladıklarıyla alakalıdır. Le Goff'a göre Rönesans'ın Orta Çağ'a karşı bir tarih dönemi olarak tanımlanması 19. yüzyılda Fransız tarihçi Jules Michelet eliyle gerçekleşecektir. Le Goff, 20. yüzyıl tarih yazımında Rönesans'ın hümanistik yaklaşımdaki biricikliğini vurgulayan Oscar Kristeller ile Eugene Garin'in karşısına Erwin Panofsky'nin tek bir rönesans değil farklı rönesanslardan bahsetmek gerekir tezini çıkarır.

Rönesans hangi dönemdir?

Le Goff'un tezi oldukça açık: Rönesans adı verilen dönem aslında Avrupa'da yaşanan uzun Orta Çağ'ın sonlarına tekabül edip 18. yüzyılın ortalarına kadar uzanır. Her ne kadar bu dönemde dikkate değer gelişmeler vuku bulmuşsa da Rönesans öncesi ve sonrasıyla birlikte ele alınmalıdır. Bu dönem, uzun bir Orta Çağ'ın son rönesansıdır. Le Goff bunu kanıtlamak için Rönesans'a atfedilen dünyaya ilgi ve sevginin önceki yüzyıllara ait örneklerini paylaşır.

Geleneksel anlatıda matbaanın rolü, okur-yazar sayısının artması, şövale ile çalışma ve yağlı boya resmin yaygınlaşması, bir takım teknik ilerlemeler, 15-16. yüzyıllarda yaşanan ve merkantilist ekonomi politikasını doğuran iktisadî dinamizm, Luther ve Kalvencilik biçimleriyle Protestanlığın doğuşu, Amerika'nın keşfi gibi olaylar Rönesans'ın biricikliğinin sebepleri olarak sıralanır.

TARİHİ DÖNEMLERE AYIRMAK ŞART MI?
Jacques Le Goff
İş Bankası Kültür Yayınları, 128 sayfa

Rönesans'ın bir yüzer ada gibi siyak ve sibakından bağımsız ele alınması, onu sahiplenen seçkinlerin daha 15. yüzyıldan itibaren Orta Çağ'a duydukları düşmanlıkla alakalıdır. Bu düşmanlık Aydınlanma döneminde zirveye çıkmış ve söz konusu dönemin karanlık bir çağ olduğu fikri iyice sahiplenilmiştir. Ancak Le Goff, Orta Çağ'a yönelik bu sabit fikir ve yaklaşımı eleştirir. Ona göre manastırlardaki din adamları, içinde yaşadıkları dönemi ve değişimleri kavrayacak kadar basiret sahibidirler. 11. yüzyılda diyalektikçiler için en önemli sanatın yerini gramer değil de mantığın alması Le Goff'a göre sonraki zamanlarda yaşanacak bilimsel ilerlemelerin erken bir habercisidir.

Oldukça çelişkili bir şekilde Rönesans'ın başını çeken isimlerden bazıları son derece muhafazakâr bir tutumla Orta Çağ'ın modernliğini eleştirebiliyorken daha 12. yüzyılda "skolastik" düşünce içinde açıkça hümanizm vurgusu yapanların sayısı az değildir. Şayet tartışmanın temelinde ilerleme var ise Orta Çağ'ın muazzam gotik katedralleri neden Rönesans dönemi mimari eserlerinden daha ileri bir merhaleyi temsil etmesin? Le Goff, din dışı mimaride bir dönüşüm yaşanmaya başladığını kabul eder ancak mesela tabiat tasvirlerinin Rönesans icadı olmadığını ve Orta Çağ tablolarında ağaç, çiçek ve yaprak gibi tabiat unsurlarının bolca bulunduğunu da yazar. Ayrıca Rönesans, irrasyonel bir Orta Çağ'dan kati bir kopuş anlamına

da gelmez. Büyücü kadın imgesi, "Rönesans" adı verilen dönemde daha güçlü bir şekilde mevcuttur. Bunun gibi pogrom, engizisyon, binyılcı dini hareketler Rönesans'ta Orta Çağ'dan daha başarılıdır. Keşifler çağının maddi kültür üzerindeki etkileri ancak 18-19. yüzyıllarda belirgin bir şekilde ortaya çıkmış, 17. yüzyıla kadar zenginlik, tarım ekonomisini güçlendirmek için kullanılmış, kıtlık çevrimleri devam edegelmiş ve lüks tüketim sınırlı kalmıştır.

İç rönesans

Le Goff, kitabında mevcut genel kanıyı çarpıcı örneklerle sarsmaya devam eder. Maddî kültür bakımından Orta Çağ'ın bir ahşap kültürü olmadığını, tarım aletleri, savaş aletleri, katedral inşaatı için demiri sıkça kullanan güçlü bir demir kullanım kültürünün de bulunduğunu vurgular. Hakeza sofrada daha 13. yüzyılda değişmeye başlamış ve bu dönemden itibaren herkese ayrı tabakta yemek verme âdeti yaygınlaşmıştır. Kolomb, bir kâşiftir ancak maksadı paganları Hıristiyanlığın tanrısına çekmektir ya da Shakespeare'in bir Rönesans insanı olup olmadığı tartışmalıdır. Zira onun esin kaynakları Orta Çağ'dadır ve bu, eserlerine de yansımıştır.

Le Goff, bu çalışmasıyla bizi tarihte ani ve keskin kopuş fikrine karşı uyarıyor. Mezkûr değişim ve dönüşümlerin bir iç rönesans olarak okunması gerektiği kanaatini sık sık yineliyor. Buna göre 12-15. yüzyıl arası ağır ilerlemeye, 15-17. yüzyıl arası devinim ve Orta Çağ'ın iç rönesansına ve 18. yüzyıl ise uzun Orta Çağ'ın sonuna işaret eder. Yazar, 15. yüzyılın Orta Çağ ile Rönesans arasında bir örtüşmeye işaret etmekten fazlası olmadığı kanaatindedir.

Le Goff, tüm bu çalışmasının Avrupa tarihi hakkında olduğunu daha kitabının başında belirtmişti. Ancak kitabının sonunda bunun daha farklı manalar taşıdığı da anlaşılıyor. Zira Le Goff, Batı insanının kendine özgü karakteristikleriyle bağımsız bir birim olduğunu ve dönemlendirmenin bu karakteristiklerden birini teşkil ettiğini söylüyor. Herhâlde kitabı bu özcü yargıyı yadsıyarak okumak, herkes için daha kazançlı olacaktır!

Rönesans'ın Avrupa'nın kendini icat ettiği zaman olarak takdim edilmesinin ise uzun bir geçmişi var. Tarihçiler bir gün Le Goff'un revizyonist yaklaşımında uzlaşacak olsalar bile toplumsal hafızada bunun yer edinmesi hiç kolay olmayacaktır.